

поддержки малого бизнеса, не допускать появление монополизма на рынке. В-четвертых, контроль банковской системы, а точнее ограничение выдачи безвозвратных кредитов, но обеспечение кредитованием банков стратегически важных отраслей экономики.

Можно сделать вывод что, в 2022 году экономика Казахстана смогла продемонстрировать устойчивость к внутренним и внешним провокациям, несмотря на высокий уровень инфляции. Льготное кредитование для производителей продовольствия “Оборотная схема”, благодаря которой товары выпускались по фиксированным ценам, показала, что цены на товары, участвующие в льготном кредитовании, были ниже средней цены на рынке. Также, создание комиссий, активизирующих антимонопольные действия и другие меры правительства по борьбе с ростом инфляции, помогли избавить экономику страны от дополнительных последствий.

Литература:

1. Официальный сайт Бюро национальной статистики Агентства по стратегическому планированию и реформам Республики Казахстан <https://stat.gov.kz/>
2. Меньшиков, С. М. Инфляция и кризис регулирования экономики: моногр. / С.М. Меньшиков. - М.: Мысль, 2018.

Бюрабеков Б.Е., 1 курс магистрант (Е.А.Бөкетов атындағы ҚарУ)
Ғылыми жетекші – Э.ғ.к., қауымдастырылған профессор Райханова Г.А.

ЦИФРЛАНДЫРУ ЖАҒДАЙЫНДАҒЫ ЕҢБЕК НАРЫҒЫН МЕМЛЕКЕТТІК РЕТТЕУДІҢ ЕРЕКШЕЛІКТЕРІ

21-ғасырдың жаңадан дамып келе жатқан экономикасы жиырма жыл бұрынғы жоғары құрылымды, бірақ жеткілікті түрде тұрақты емес экономикадан айтарлықтай ерекшеленеді. 1997 жылғы қаржылық дағдарыс өндіріс пен сауданың күрт төмендеуіне әкелді. Әлемдік экономистер дағдарыс өте ұзақ болады деп есептеді, бірақ қалпына келтіру процесі 1998-1999 жылдар аралығында өте қысқа мерзімде өтті. Өсу бүкіл әлемде жақсарды, бірақ әсіресе дамыған елдер мен өтпелі экономикасы бар елдерде, бұл халықаралық сауданың өсуінің жеделдеуімен байланысты болды. Осыдан кейін экономикаға екі тенденция күшті әсер етті: жаһандану және цифрландыру.

Клаус Швабтың пікірінше, цифрландыру – өткенде теңдесі жоқ төртінші өнеркәсіптік революцияның нәтижесі, ол таяу болашақта біздің өмірімізді, жұмысымызды және қарым-қатынасымызды түбегейлі өзгертеді.

Көптеген ғалымдар цифрлық қоғам жолындағы алғашқы қадам ақпаратты цифрландыру, аналогтық деректерді электрондық цифрлық түрге, соның ішінде әртүрлі электрондық цифрлық платформаларды пайдалану арқылы тасымалдау болып табылады деп келіседі. Бұл негізінен деректерді биттер мен байттарға цифрландыру арқылы процесті автоматтандыру.

Кең мағынада цифрлық трансформацияның 5 кезеңі бөлінеді:

- 1) негіздеу немесе цифрландыру (тиісті бағдарламалық қамтамасыз етуді және бұлтты технологияларды пайдалана отырып, ішкі процестерді автоматтандыру);
- 2) бытыраңқылық (бірыңғай стратегиясыз жекелеген құрылымдық бөлімшелердің жаңа бизнес-модельдер жасау үшін технологияларды пайдалануы);
- 3) пішінара синхрондау (болашақ цифрлық трансформацияның жалпы жоспарын жасау, алайда, жаңа бизнес-модельде қажетті цифрлық түрлендірулер әлі аяқталған жоқ);
- 4) толық синхрондау (корпоративтік цифрлық платформаның немесе бизнес үлгісінің бір реттік трансформациясы);
- 5) тірі ДНҚ (цифрлық трансформация толығымен синхрондалады және жалғасады).

Тұтастай алғанда, алғашқы пайда болуынан бастап цифрлық технологиялар өмірдің барлық аспектілерінде, соның ішінде еңбек нарығында жаһандық өзгерістерге әкелді. Күн сайын адамдардың өмірі мен жұмысын өзгертетін, сондай - ақ белгіленген тәртіпті бұзу үшін жаңа бизнес-модельдер жасайтын экономикалық жойқын цифрлық технологиялардың даму қарқынын бақылау қиындай түсуде. Адамдар машиналар бізден кем дегенде XVIII ғасырдан бастап, тоқу өнеркәсіптік рельефтерге ауыстырылған кезден бастап жұмыс алады деп қорқады. Сол күндері өнімділіктің жоғарылауымен қатар мыңдаған қызметкерлер жұмыссыз қалады деген қорқыныш та өсті. Алайда, бүгінгі күні инновацияларды енгізу жылдамдығы мен адамдардың өміріне әсер

ету дәрежесі соншалықты үлкен, сондықтан белгісіздік сезімі жаңа күшпен артады.

Ғылым әлемінде соңғы онжылдықтарда жұмыспен қамту мәселелері бойынша технологияларды дамытудың салдары туралы бірнеше ұстанымдар қалыптасты. 1-суретте цифрландырудың еңбек нарығына әсер етуінің негізгі теориялары, олардың негізгі қолдаушылары көрсетілген.

Технологиялық жұмыссыздық теориясы	Теорияға әсері аз	Уақытша технологиялық жұмыссыздық
• Дж.Кейнс, К.Фрей	• М.Арнц, Т.Грегори	• Д.Блум, К.Претнер

Сурет 1. Цифрландырудың еңбек нарығына әсерінің негізгі теориялары Дж.Кейнс «технологиялық жұмыссыздық теориясының» қазіргі

жақтаушыларының бастаушысы болып саналады. Тарихта технологиялық жетістіктер ауыл шаруашылығы мен қолөнерден бастап өндіріс пен қызмет көрсету саласына дейін еңбек нарығын айтарлықтай өзгертті. Кейнс прогрестің жылдамдығы «жаңа ауру – жұмыссыздық» деп аталатын ауруға әкелетінін дәлелдеп, еңбекті үнемдеудің жаңа тәсілдері еңбекті тікелей пайдаланудың жаңа тәсілдерін ойлап тапқаннан әлдеқайда тезірек пайда болады деп есептеді.

Бұл теорияның көрнекті өкілдері-шетелдік ғалымдар К.Фрей мен М. Осборн. 2013 жылғы зерттеуінде олар компьютерлендіру қауіпіне байланысты бүкіл кәсіптердің жойылуына әкелетін процестер автоматтандырылады деген қорытындыға келді. Оксфорд университетінің базасында Америка Құрама Штаттарында (бұдан әрі – АҚШ) 702 кәсіп орындайтын міндеттердің дерекқорына эмпирикалық талдау жүргізілді. Әр жеке тапсырманы автоматтандыру дәрежесі туралы еңбек нарығының танымал талдаушылары, белгілі бір кәсіптің сарапшылары мен қызметкерлері арасында сауалнама жүргізілді. Алынған нәтижелерге сүйене отырып және 2010 жылғы еңбек статистикасы Бюросының АҚШ-тағы әрбір кәсіптегі қызметкерлер саны туралы деректерімен бірге АҚШ-тағы барлық жұмыс орындарының 47% - ы алдағы 10-20 жылдағы автоматтандырудың жоғары тәуекел санатына жатады деген қорытындыға келді.

Зерттеудің қорытындылары ғалымдардың 2017 жылғы кейінгі жұмысында бекітілді, ол сонымен қатар кейбір тапсырмалар жақын арада автоматтандырылмайтынын анықтады, өйткені оларды терминдермен және кодталған ережелермен, демек, алгоритмдермен анықтау мүмкін емес. Осындай міндеттердің бірі-адамның қиын жағдайларда бағдарлану қабілеті, сондай-ақ ықтимал сәтсіздіктер мен штаттан тыс жағдайларға объективті жауап беру. Адамның саласы болып қала беретін басқа міндеттер шығармашылық пен әлеуметтік интеллектке байланысты

Қолданылған әдебиеттер

1. Hansen F. Global Economy 2000. – Business Finance, 1999. – P. 48.
2. Brennen S., Kreiss D. Digitalization and digitization // <http://culturedigitally.org/2014/09/digitalization-and-digitization/>. 28.03.2019.
3. Gobble M. A. M. Digitalization, Digitization, and Innovation //Research- Technology Management. – 2018. – Т. 61, № 4. – С. 56-59.

Ғалымхан А.Ғ., 4курс (Карагандинский технический университет им. Абылкаса Сагинова)
Ғылыми жетекші– э.ғ.м., аға оқытушы Куаныштаева А.Е.

ҚАЗАҚСТАННЫҢ ИННОВАЦИЯЛЫҚ ЭКОНОМИКАСЫН ҚАЛЫПТАСТЫРУДЫҢ НЕГІЗГІ ФАКТОРЫ РЕТІНДЕ АДАМИ КАПИТАЛДЫ ДАМУЫ ЖӘНЕ СЯСАТЫ

Ұлттық мүдделер мен дағдарыстан кейінгі қалпына келтіру және экономиканың тұрақтылығын қамтамасыз ету, оны жоғары технологиялық өндіріс негізінде жаңғырту міндеттерін ескере отырып, өндірілетін тауарлар мен қызметтердің бәсекеге қабілеттілігі, Қазақстан Республикасының адами капиталының дамуы жаңа сапаға жетуге бағытталуы тиіс. Бұл сапалы сипаттамалармен қатар – денсаулықты жақсарту, өмір сүру ұзақтығын ұлғайту, кедейшілік деңгейін төмендету, әрбір азаматты өмір бойында ішкі еңбек нарығында ғана емес сұранысқа ие болуы үшін оқыту және кәсіптік даярлау және қайта даярлау арқылы заманауи білім беру, бірақ

әлемнің кез келген елінде. Адами капиталдың жаңа сапасы – мамандардың жоғары бәсекеге қабілеттілігі, басшылардың, әрбір қызметкердің еңбек қызметінің барлық салаларындағы кәсібилігі. Осы негізде ғана адами капиталды тиімді жүзеге асыруға, білім мен оқытуға жұмсалған шығындар мен инвестицияларды қайтаруға болады. Инновациялық экономика адами капиталды пайдаланудың сапасы мен тиімділігіне жоғары талаптар қояды. Технологияға бағытталған экономиканың дамуы дамыған білім беру жүйесіне негізделген жоғары білікті мамандарды, инженер-техникалық қызметкерлерді қажет етеді.

Инновациялық экономика заманауи ғылымды қажет ететін технологиялар мен іргелі ғылымның жетістіктерін кеңінен пайдалануға негізделген. Сондықтан іргелі ғылым мен білімді дамыту мемлекеттік саясаттың негізгі басымдылықтарының бірі болып табылатын елдерде тиісті қаржыландыру арқылы инновациялық экономиканы қалыптастыру және ұлттық инновациялық жүйені дамыту мүмкін. Қазіргі кезеңде адами капиталдың дамуы мен жүзеге асуы көптеген елдердің ұлттық экономикаларының әлемдік экономикалық жүйеге бірігуімен анықталады. Жаһандану әр елдің және әлемдік қауымдастықтың адами дамуына жан-жақты әсер етеді. Дүниежүзілік тауар нарығында қатаң бәсекелестік тудыратын экономикалық жаһандану капитал мен жұмыс күшінің ұтқырлығын арттырады, өндірушілерді жаңа технологияларды меңгеру, жұмысбастылықты қысқарту және арзан жұмыс күшін пайдалану арқылы өндіріс пен маркетинг шығындарын азайтуға мәжбүр етеді. Жаһанданудың осы кезеңіндегі елдердің көпшілігі технологияландыруға және инновациялық экономикаға қарай одан әрі дамуға бағытталған. Бұл, ең алдымен, экономикалық өсудің, бәсекеге қабілеттілікті күшейтудің маңызды ғылыми және білім беру әлеуеті сияқты стратегиялық ресурсы бар елдерге қатысты. Көптеген сарапшылардың пікірінше, олардың қатарына Ресей мен Қазақстан да кіреді, әсіресе биотехнология, ғарышты игеру және атом энергетикасы саласындағы бар ғылыми негіздерді ескере отырып. Бұл мәселені заманауи тұжырымдау адами капиталдың жаңа сапасын тиімді енгізуден бастау алуы керек. Осы ұстанымдардан сұрақ қоймас бұрын, елімізде халықаралық стандарттарға сәйкес адами капиталдың жаңа сапасының белгілі бір параметрлеріне қол жеткізу қажет сияқты. Сонда ғана осы саладағы алға қойылған мақсаттарға жетудің негізгі бағыттары мен нақты шараларды айқындауға болады. Адами капиталдың жұмыс істеуін екі жақты процесс ретінде қарастырған жөн. Бір жағынан, бұл елдің әлеуметтік-экономикалық дамуының осы кезеңінде білім, ғылыми жетістіктер түріндегі бар адами капиталды – жинақталған құндылықтарды тиімді пайдалану, екінші жағынан, бәсекеге қабілеттілікті қалыптастыру және құру. Сонымен бірге адами капиталдың жаңа сапасына сұранысты арттыру үшін жаңа сапалы жұмыс орындарын құру арқылы жоғары технологиялық инновациялық экономикаға көшу және құру қажет. Сонымен бірге, адами капиталдың жаңа сапасын қалыптастыру әлі аяқталмағанын ескеру керек сондай-ақ инновациялық экономиканы қалыптастыру.

Қазақстан Республикасының әлеуметтік-экономикалық даму стратегиясын іске асырудың негізгі ресурсы болып табылатын өзінің бәсекеге қабілетті капиталын құрудың жүріп жатқан процестерін реттеудегі мемлекеттің рөлін арттыру мәселесін қарастырған кезде адами капиталдың қызмет ету ерекшеліктерін нақты анықтауға болады. Ресей экономистері жеке адам, қоғам және мемлекет арасындағы қарым-қатынасты қарастыра отырып, адам дамуының ең маңызды институты ретінде мемлекеттің рөлін алдын ала анықтайды. Елдің одан әрі әлеуметтік-экономикалық дамуы адам өмірінің деңгейі мен сапасын арттыруға, әлеуметтік әділеттілікке, халықтың барлық әлеуметтік және аумақтық топтары үшін екі негізгі нәрсенің қол жетімділігі - ең төменгі тұтынушылық жиынтығы және негізгі азаматтық құқықтар мен бостандықтарды жүзеге асыру тетіктері. Ұлттық экономиканы мемлекеттік реттеу ең алдымен адам капиталынсыз дамуы мүмкін емес серпінді жобаларды іске асыруға стратегиялық маңызды салалар мен кешендерге бағытталған. Қазіргі уақытта басты мәселе тек мемлекеттік реттеу институттарын көбейту емес, бірақ оның сапасын, икемділігін, мақсаттылығын қамтамасыз ету, сонымен қатар сыбайлас жемқорлық сияқты келеңсіз құбылыстарды жеңу. Әлеуметтік инфрақұрылымды құру негізінен осы саладағы мемлекеттік реттеудің күшеюімен анықталады. Адам ресурстарын кәсіби даярлауды сұранысқа ие жаңа жұмыс орындары мен бос орындарға қайта бағдарлау инновациялық экономиканы қалыптастыруға ықпал етеді. Жаңа кәсіп пен біліктілікке ие болу үшін жұмыс күшінің жоғары салалық, аумақтық ғана емес, сонымен қатар кәсіби мобильділігі де қажет. Олар елдің әлеуметтік-экономикалық дамуының орта және ұзақ мерзімді перспективалары стратегиясының көптеген басым және өзекті міндеттерін шешумен байланысты.

Пайдаланылган әдебиеттер тізімі:

1. Кошанов А.К. Трудное восхождение. На путях к рынку. Астана, 2010. 250 с. Полтерович В. Принципы формирования национальной инновационной системы. Алматы, 2017. 310 с.
 2. Кенжегузин М. Инновационная экономика. Астана, 2018. 160 с.
 3. Савченко П. Человеческая доминанта в современных условиях. Алматы, 2011. 318 с.
 4. Голиченко О.Г. Национальная инновационная система Казахстана: состояние, пути развития. Москва, 2006. 345 с.
 5. Иванова Н. Национальные инновационные системы//Вопросы экономики, 2017, №7, с.34-36.
 6. Верхотуров Д. Победа казахстанской дипломатии. Независимая газета. - № 261. - 2018.
 7. Токаев К. К. Под стягом независимости: Очерки о внешней политике Казахстана. – Алматы.
 8. Становление и развитие независимого Казахстана: социогуманитарный анализ, Алматы, 2019. 368 с.
- Инициативы, направленные в мир/под ред.М.Х.Абусейтовой. Алматы, 2016. 400 с.

Денежкин А.А., 2 курс (КарУ им. Академика Е.А. Букетова)
Научный руководитель – м.э.н., ст. преподаватель Мусина С.Т.

ПРОБЛЕМЫ ЗАГРЯЗНЕНИЯ ОКРУЖАЮЩЕЙ СРЕДЫ И МЕТОДЫ ИХ РЕШЕНИЯ

Чистая природа – бесценный подарок, для живущих на Планете людей. Регулярное увеличение объемов шлака и отходов, отбирает огромные площади, делая их непригодными для проживания.

Любые виды загрязнения окружающей среды являются главной глобальной проблемой современности. Источники загрязнения окружающей среды – это естественные или искусственно созданные объекты, которые распространяют загрязнение. Выделяют несколько видов загрязнений: физическое, биологическое, механическое, химическое, геологическое.

Загрязнение атмосферы.

Атмосфера в виде газообразной оболочки Земли оберегает планету от космической радиоактивности, влияет на рельеф, определяет климат. Загрязнителями являются биохимические заводы, различные топливно-энергетические комплексы, сельское хозяйство и машины. Безусловно, в промышленных территориях загрязнение воздуха ощущается намного больше. На данный момент в Казахстане выбросы веществ значительно уменьшили свои показатели (Рисунок 1). В промышленных городах на различные комплексы и заводы, были установлены очистительные фильтры, благодаря которым выброс веществ стал более безопасным для атмосферного воздуха. Замену фильтров производят при их неисправности. [1]

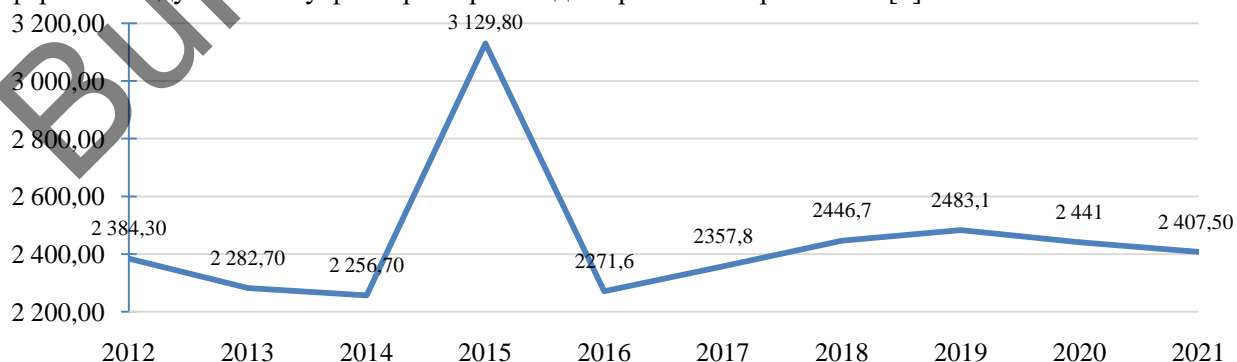

Рисунок 1. Выброс загрязняющих веществ в Казахстане, тыс. тонн

Примечание – Составлено автором по источнику [2]

Загрязнение почвы.

При добыче природных и полезных ископаемых, проводя горно-добывающую деятельность, происходят крупнейшие разрушения почвы. Вследствие неправильной хозяйственной